

1 MART İRAN PARLAMENTO VE UZMANLAR MECLİSİ SEÇİMLERİ VE ETKİLERİ

16 Mart 2024

Adres : Çetin Emeç Blv. 4. Cad. 1330 Sok.

No: 12 06460 Aşağı Öveçler Mah.

Çankaya/Ankara

Telefon : (0312) 4738041-42-45

Faks : (0312) 4738046

E-Posta: sde@sde.org.tr

İçindekiler

1 MART İRAN PARLAMENTO VE UZMANLAR MECLİSİ SEÇİMLERİ VE ETKİLERİ

TAKDİM

Mustafa Melih AHİSHALI

İran'da 1 Mart'ta Düzenlenen Genel Seçimlere Katılımın
Düşük Olmasıyla Halk Ne Gibi Mesajlar Verdi?2-4

Sinan TAVUKCU

Bir Sonraki Rehber Seçimine Hazırlık Açısından
İran Seçimleri5-9

Mehmet KOÇ

İran Türkleri ve Ankara-Tahran İlişkilerinde Bilinmesi
Gerekenler10-20

Prof. Dr. Fazl ul Hadi WAZEEN

Humeyni Devrimi Sonrası İran-Afganistan İlişkileri.....21-24

Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV

İran'ın Güçlü Bir Lidere İhtiyacı Var25-26

1 MART İRAN PARLAMENTO VE UZMANLAR MECLİSİ SEÇİMLERİ VE ETKİLERİ

Oturum Başkanı

Alper Tan

Konuşmacılar

- Sinan Tavukcu-SDAV Başkanı
- Prof. Dr. F. Hadi Wazeen-Akademisyen, Siyasetçi
- Prof. Dr. Ö. Zeynep Oktav-İst. Medeniyet Üni.
- Dr. Mehmet Koç-İran Uzmanı
- Mustafa M. Ahışalı-Gazeteci, Anadolu Ajansı

16 Mart
Cumartesi

13.30

Aşağı Öveçler Mah. 1330. Cad. No:12,
Çankaya - Ankara Tel : 0312 473 80 41

SD
TOPLANTI

Takdim

Stratejik Düşünce Enstitüsü'nde 16 Mart 2024 Cumartesi günü "1 Mart İran Parlamento ve Uzmanlar Meclisi Seçimleri ve Etkileri" başlıklı bir toplantı düzenlenmiştir.

Anadolu Ajansı'nın İran haberleri sorumlusu Mustafa Melih AHISHALI, konuşmasında "İran'da 1 Mart'ta Düzenlenen Genel Seçimlere Katılımın Düşük Olmasıyla Halk Ne Gibi Mesajlar Verdi?" başlıklı konuşmasında toplumun rejime olan yoğun tepkisine dikkat çekmiştir. SDAV Başkanı Sinan TAVUKCU, "Bir Sonraki Rehber Seçimine Hazırlık Açısından İran Seçimleri"ni değerlendirerek, Ali Hamaney sonrası seçilecek üçüncü Rehber'in belirlenmesine etkisini gündeme getirmiştir.

Türkiye'nin önde gelen İran uzmanlarından İRAM Eski İç Politika Koordinatörü Dr. Mehmet KOÇ "İran Türkleri ve Ankara-Tahran İlişkilerinde Bilinmesi Gerekenler" başlıklı konuşmasında konuyu ele almış, Afganistan'dan toplantıya katılan siyasetçi ve akademisyen Prof. Dr. Fazl ul Hadi WAZEEN "Humeyni Devrimi Sonrası İran-Afganistan İlişkileri"ni tarihi perspektif içerisinde değerlendirmiştir.

Medeniyet Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Ortadoğu uzmanlarından Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV da konuşmasında İran'ın güçlü bir lidere ihtiyacı olduğuna dikkat çekmiştir.

İran'ın geleceği bakımından oldukça önemli taşıyan 1 Mart 2024 İran Parlamento ve Uzmanlar Meclisi Seçimlerine dair SDE'nin bu özel çalışmasını dikkatlerinize arz ediyoruz.

Alper TAN
SDE Başkan Yardımcısı

HALK NE GİBİ MESAJLAR VERDİ?

Mustafa Melih AHISHALI*

İran'da insanlar, yönetime tepkilerini sokak gösterileri ve sandığı protesto şeklinde iki yolla gösteriyorlar. Son seçimde böyle bir eylemin sahnesi oldu.

Yönetim kaynaklı sorunlar, ekonomi, hayat pahalılığı, işsizlik, enflasyon ve özgürlüklerin kısıtlanmasına tepki olarak halkın çoğunluğu, özellikle büyük kentlerde, sandığa gitmeyerek duruma tepki gösterdi.

İran'da 61 milyon 172 binden fazla seçmen bulunuyor. İçişleri Bakanı Ahmed Vahidi, Parlamento ve Uzmanlar Meclisi seçimlerinde 25 milyonun üzerinde katılım olduğunu ve bunun ülke genelinde yüzde 41'e geldiğini söyledi. Başkent Tahran'da ise bu oran yüzde 24'te kaldı.

Böylesi düşük katılımı, yüzde 12 civarındaki geçersiz oylar da halkın tepkisinin ne oranda derin olduğunu ortaya koydu.

İran'da halk yönetimde kendini görmüyor

İran'da reformist adayların Anayasayı Koruyucular Konseyi tarafından ret edilmesi, halkın yönetimde söz sahibi olamaması olarak değerlendiriliyor. Bu da halk ile yönetim arasındaki makasın açılmasına ve yönetime karşı ümitsizliğe yol açıyor.

Aslında halk bu tepkisini 14 Haziran 2013'te düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde göstermeyi düşünüyordu. O dönem, son yıllarda reformistlere yaklaşan ılımlı muhafazakar Hasan Ruhani, Haşimi Rafsancani'nin desteğiyle seçimlere katıldı. Ruhani, yönetime tepkili halkı "Ümit" sloganıyla motive ederek sandığa getirmeyi başardı. Katılım oranı yüzde 72 seviyesinde gerçekleşti.

Fakat Ruhani yönetimde kendinden beklenen performansı sergileyemedi. Ekonomideki kötü gidişat düzelmiyor, özgürlüklerle ilgili bazı açılımlar olsa da halk bu konuda ikna olmuyordu. Rejimin kilit noktalarını elinde tutan muhafazakarların engellemeleriyle karşı karşıya kalan Ruhani hükümeti beklentileri karşılamadı.

2017 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ruhani halktan bir kez daha oy istedi. Ruhani'den umduğunu bulamayan seçmen, muhafazakarların adayı İbrahim Reisi'ye karşı Ruhaniyi bir kez daha destekledi. Seçime katılım oranı yüzde 73 seviyesindeydi.

Ruhani hükümeti bu dönemde de halkın sorunlarını çözmede başarılı olamadı. Rejimin kilit noktalarını elinde tutan muhafazakarlar, reformistlere yönelik

baskılarını arttırdı. Ekonomik sorunlar nedeniyle gösteriler düzenleyen insanlar şiddetle bastırıldı.

2020’de halkın tepkisi sandığa yansıdı

21 Şubat 2020’de düzenlenen 11. dönem milletvekili ve 5. dönemin ilk uzmanlar meclisi seçimlerinde halk demokratik tepkisini ortaya koydu ve katılım düştü.

Anayasayı Koruyucular Konseyi’nin, seçimlerde çoğunlukla "reformist adayları elemesi" tartışmalarına neden oldu.

Kasım 2019’daki benzin zammı protestolarında emniyet güçlerinin müdahalesiyle yüzlerce insanın hayatını kaybetmesi, Ocak 2020’de Devrim Muhafızları Ordusu tarafından düşürülen Ukrayna uçağıyla ilgili gerçeklerin kamuoyundan 3 gün gizlenmesi toplumda ciddi rahatsızlıklara neden oldu.

O günlerdeki protestolarda halk, Cumhurbaşkanı Ruhani’yi etkisiz ve beceriksiz olmakla suçladı. Sokak gösterilerinde insanlar, muhafazakarların yanı sıra reformistlerin de kendilerine umut olmayacağı yönünde sloganlar attılar.

Böyle bir siyasi atmosferde seçim yapılan İran’da, çoğu gözlemcinin beklediği gibi, katılım oranı tarihinin en düşük seviyesinde gerçekleşti. Genel olarak meclis seçimlerine katılım oranının yüzde 60’larda olduğu İran’da, 2020 meclis seçimlerine katılım oranı yüzde 42,5 oldu. Bu da devrim sonrası kırk yılın en düşük oranıydı. Daha çarpıcı olansa, en fazla milletvekilinin çıktığı Tahran’da katılım oranının yüzde 26’da kalmış olmasıydı. Tahran’da her 4 kişiden yalnızca birinin oy kullandığı anlamına geliyor.

2021’de reformist adaylar rejim tarafından tırpanlandı

2021 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise reformist adaylar tabiri caizse tırpanlandı. Rejim, reformistlerin adaylık için sunduğu 15 ismi eledi. Bu isimlerin başında Batılı ülkelerle nükleer müzakereleri yürüten eski Dışişleri Bakanı Cevad Zarif geliyordu.

Rejimin desteklediği muhafazakar siyasetçi İbrahim Reisi ise bu seçimlere rakipsiz girdi.

Halk sandığı protesto ederek bir kez daha tepkisini gösterdi. 2021 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ülke genelinde katılım yüzde 48,8 olarak açıklanırken bu oran Tahran’da yüzde 26’da kaldı.

“İran’da toplum, sandıkla taleplerinin yerine getirileceği inancını kaybetmiştir”

1 Mart 2024’te düzenlenen 12’inci dönem İran Meclisi ve 6’ıncı dönem Uzmanlar

Meclisi seçimlerine katılımın düşük olması da yukarıda bahsettiğimiz sürecin devamı.

Tahran'da 21 Şubat'ta düzenlenen "13'üncü Psikoloji ve Medya Konferansı"nda konuşan Dr. Mustafa Muin, ülke genelinde insanların yüzde 81'inin toplumsal güven sorunu yaşadığını söyledi. İran'da mevcut sistemden razı olmayan halkın oranı yüzde 75 seviyelerinde.

Reformist Cephe Başkanı Azer Mensuri, 1 Mart'ta yapılacak genel seçimlere ilişkin yaptığı açıklamada "halkın sandığa güveninin azaldığını" dile getirmişti.

Mensuri, düzenlediği basın toplantısında anketlerin ülke genelinde seçime katılımın düşük olacağını gösterdiğini öne sürerek, "Hiçbir seçimde sandığa güven oranı bu kadar düşmedi. Bu gidişat ulusal çıkarlara zarar vermektedir. Toplum sandıkla taleplerinin yerine getirileceği inancını kaybetmiştir." ifadelerini kullandı.

Özetle; İran'da halkın büyük kesimi her fırsatta, yönetim sistemi ve uygulamalarından rahatsızlığını dile getiriyor. Demokratik yöntemlerle yönetime dahil olamayan halk, sandığa gitmeyerek veya geçersiz oy kullanarak ülkenin gidişatından rahatsızlığını dile getiriyor.

En son 2022'de yaşanan Mahsa Emini olayları, İran'da en geniş kapsamlı sokak gösterisi olarak kabul ediliyor.

İran'da sokağa ve sandığa yansıyan tepkiler dikkate alınmadığı sürece, devlet ile halk arasındaki makas açılmaya devam edecektir.

Yayını Hazırlayanlar: Zeynep Defne Yavuz, Burak Sırakaya

* Mustafa Melih AHISHALI kimdir?

Anadolu Ajansı(AA) Orta Doğu İran Haberleri Muhabiri

İran'da 1 Mart'ta 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile İran liderini seçme, denetleme ve azletme yetkisine sahip 6. Dönem Uzmanlar Meclisi seçimleri yapıldı. Dört yılda bir yapılan İslami Şura Meclisi seçimleri ve sekiz yılda bir yapılan Uzmanlar Meclisi seçimleri sonucunda bu meclislerde görev yapacak üyeler belirlendi.

Uzmanlar Meclisi seçimlerinde 88 üyenin tamamının ilk turda seçildiği açıklandı. İran Meclisi'ndeki 290 sandalyenin ise 245'i ilk turda sahibini bulurken, 21 seçim bölgesinde 45 milletvekilinin seçimi ikinci tura kaldı. Kalan 45 milletvekilinin belirlenmesi için Nisan veya Mayıs aylarında ikinci tur seçimler yapılacak.

Bu seçimlerin en dikkat çeken yönü katılımın, devrimden bu yana en düşük düzeyde gerçekleşmesiydi. İran resmi ajansı IRNA'nın duyurusuna göre, 61 milyon 172 bin seçmenin yaklaşık 25 milyonu oy kullandı. Buna göre seçimlere katılım yüzde 41 düzeyinde gerçekleşti.

Seçimlere düşük katılımın sebebi olarak; sistem üzerinde Devrim Muhafızlarının artan gücünün seçimle değiştirilemeyeceğine olan inancın yaygınlaşması, seçmen iradesinin bir değerinin olmadığına dair kanaatler ile Reformcu kanadın "anlamsız, rekabetten uzak, adaletsiz ve ülke yönetiminde etkisiz" buldukları bir seçime katılamayacaklarını açıklamaları ile ortaya çıkan seçimleri boykot eğilimi sayılabilir.

Veliy-i Fakih (Rehber) Ali Hamaney'in, seçimlere katılma şartlarına haiz kişilerin oy kullanmasının şer'i, İslami ve ilahi bir görev olduğuna, oy kullanmanın farz-ı ayn (herkesin yerine getirmesi gereken farz) olduğuna, sandığa boş oy pusulası atılmasının haram olduğuna dair fetvalarının bu seçimde etkisi olmadığı da ortaya çıktı. Halkın yüzde 60'ı Rehber'in fetvalarını umursamadı. Bu seçimi ve yüzde 60'lık boykotu Rehber'in İran halkı üzerindeki otoritesinin referandumu olarak değerlendirenler de bulunuyor.

Her iki seçimden özellikle Uzmanlar Meclisi seçimi, 84 yaşındaki Rehber'in yerine halefini seçecek mercii olması bakımından oldukça önemli görülüyor.

İran anayasasına göre "Veliy-i Fakih"; Peygamberleri ve 12 masum İmamı temsil etmektedir. Yasama, yürütme ve yargı da dâhil olmak üzere bütün erklerin üstünde yer alan Rehberlik, devletin en üst düzey makamıdır. Veliy-i Emr-i Müminin olarak, kayıp imam zamanında, sadece İslâm Cumhuriyeti'nin değil bütün ümmetin dini

lideri ve yöneticisidir. İmam Humeyni'nin 1989'daki vefatından sonra bu göreve getirilen Seyyid Ali Hamaney halen bu makamda bulunmaktadır.

Bu seçimin üçüncü Veliy-i Fakih seçimine etkisinden söz etmeden önce İran devlet sistemini ve hiyerarşisini hatırlamak gerekiyor.

İran Devlet Sistemi

Din adamlarının siyasetten ekonomiye ve askeriye kadar her alanı kuşattığı İran İslam Cumhuriyeti'nde devlet teşkilatının ana omurgasını 5 kurum oluşturmaktadır.

- Veliy-i Fakih: Makam-ı Muazzam-ı Rehberi (Büyük Önderlik Makamı)
- İslâmi Danışmanlar Meclisi (Meclis-i Şura-yı İslâmi)
- Anayasa Koruyucular Konseyi (Şura-i Negahban-i Kanuni Esasi)
- Uzmanlar Meclisi (Meclis-i Hubregan-ı Rehberi)
- Düzenin Yararını Teşhis Konseyi (Şura-yı Teşhis-i Maslahat-ı Nizam)

Anayasa Koruyucular Konseyi'nin sistem içindeki kilit rolü

İran sisteminde Anayasa Koruyucular Konseyi(AKK)'nin kilit bir rolü bulunmaktadır. Konsey, altısı fakih, altısı da hukukçu olmak üzere on iki kişiden oluşur. Fakihler doğrudan dini lider tarafından atanırken hukukçular (kendisi de dini lider tarafından seçilmiş bulunan) yargı erki başkanı tarafından seçilirler. Böylece, Anayasa Koruyucular Konseyi'nin bütün üyeleri doğrudan ve dolaylı olarak aslında Rehber tarafından atanmış olmaktadır.

AKK'nın görevleri arasında; Uzmanlar Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Meclis seçimleri ve referandumları gözetlemek, adayların uygun olup olmadıklarını belirlemek de bulunmaktadır. Uzmanlar Meclisi adaylarının belirlenmesinde aranan kriterler şöyledir; Dindarlıklarıyla bilinen, güvenilir ve ahlaklı kişiler olmaları, bazı meselelerde içtihat edecek ve seçim durumunda yeni Dini Rehberi tespit edecek ilmi yetkinliğe sahip olmaları, siyasi ve toplumsal perspektife sahip ve günün meselelerine vakıf olmaları, İran İslam Cumhuriyeti rejimine bağlı olmaları, kötü bir siyasi ve içtimai geçmişe sahip olmamaları.

Bu sübjektif sayılabilecek kriterlerin 1 Mart seçimlerinde -mevcut AKK üyelerinin muhafazakar kimlikleri sebebiyle- pek çok reformcu ve ılımlı bilinen adayın önünün kesilmesini sağlayan bir siyaset mühendisliği aracına dönüştüğü görüldü. Nitekim AKK, Uzmanlar Meclisi adaylığı için başvuru yapan 510 adaydan 147 kişinin adaylığını onaylarken 363 kişinin adaylığını reddetti. Reformist ve ılımlı adayların birçoğunun başvurusunu kabul etmedi. Reddedilenler arasında en dikkat çekici

olanı Uzmanlar Meclisi'nde 24 yıl görev yapmış olan eski Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin adaylığının reddedilmesi idi.

Yine, Meclis seçimleri için adaylık başvurusu yapıp adaylığı kabul göremeyenler arasında da çok sayıda Reformcu bulunuyor. Bunlar arasında eski İstihbarat Bakanı Mahmud Alavi, eski Devrim Muhafızları İstihbarat Başkanı Hossein Taeb ve eski İstihbarat Bakanı Haydar Moslehi gibi isimler de var.

Devrim Muhafızları bütün sistemi kuşatmış durumda

İran Devrimi'nden sonra, sistem içerisinde zamanla muhafazakarlar ile reformcu ve ılımlı olarak tanımlanan kesimler arasında neredeyse savaşa dönüşen ciddi ayrılıklar ortaya çıktı.

Rehber Ali Hamaney, 7. Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin reformcu çizgisinden duyduğu rahatsızlık sebebiyle 2018 yılından itibaren devlet aygıtında yer alan "inkılâb"a sadık olmayanları değiştirmeye başladı. Bir yandan konseylerde, bürokraside, yargıda atama yoluyla, diğer taraftan 2020 Meclis Seçimleri ve 2021 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde ön eleme sistemi işletilerek, rejime sadık olmadıkları değerlendirilenler tasfiye edilip bütün devlet aygıtının Devrim Muhafızları'nın kontrolü altındaki muhafazakar elitlere devredildiği bir dönem yaşanmaya başlandı.

Bir sonra nasıl bir Rehber seçilecek?

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın 107'inci maddesine göre; Ayetullah Humeyni'den sonra gelecek rehberi belirlemek "halkın seçtiği" uzmanların görevidir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz üzere, doğrudan ya da dolaylı olarak Rehber tarafından atanan 12 kişilik Anayasa Koruyucular Konseyi, Uzmanlar Meclisi üyelerini ön elemeyen geçirip halkın kimi Uzmanlar Meclisi'ne seçmesi gerektiğine karar vermektedir. Dolayısıyla, Anayasa'da belirtildiği gibi halkın uzmanları seçmesi şekilden ibarettir. Sistemin temel kurumları olan Meclisler ve Konseyler, Rehber ve çevresi tarafından bir seçim mühendisliği ile tasarlandığı şekilde kendilerine yakın üyelerle doldurulmaktadır.

İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni'nin ölümünden sonra ikinci Rehber olarak seçilen Ali Hamaney'in geniş kabul gören bir karizması, dini otoritesi bulunmuyordu. Hamaney, söz konusu zayıflığını ve eksikliğini Devrim Muhafızları'na dayanarak telafi etti. 1979'da İmam Humeyni'nin emriyle asayişli sağlamak amacıyla kurulan İslâm Devrim Muhafızları (Sipahi Pasdarani İnkılabı İslâmi) daha sonra bir orduya dönüşmüştü. Ali Hamaney döneminde Rehber ile Devrim Muhafızları arasında karşılıklı birbirini besleyen bir koalisyon oluştu. Rehber, bir yandan kendisine muhalif din adamlarına karşı pozisyonunu güçlendirirken

kendisine destek veren Devrim Muhafızları'nın da sistem içinde gücünün artmasını sağladı. Devrim Muhafızları, askeriye, istihbarat, ekonomi, yargı ve siyasette en etkili aktör haline geldi. "Direniş Eksenini" stratejisiyle İran dış siyasetini yönlendirmeye başladı.

Hamaney'in yerine seçilecek üçüncü rehberin kim olacağını, Uzmanlar Meclisi'nde yeterince güç kazanmış bulunan Devrim Muhafızları'nın tercihi belirleyecektir. Devrim Muhafızları tabii olarak kontrol altında tutabilecekleri, sistem içindeki mevcut güç ve etkilerine zarar veremeyecek, arkasında herhangi bir desteği bulunmayan, kendileri ile çatışmayacak birisini Rehber yapmak isteyeceklerdir.

Muhtemel adaylar olarak şimdilik iki isim telaffuz ediliyor. Mevcut Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ve Ali Hamaney'in oğlu Mücteba Hamaney. Ali Hamaney'in yargı erki başkanlığına atadığı İbrahim Reisi'nin daha sonra Cumhurbaşkanlığı'na getirilmesiyle devam eden yükseliş çizgisinin Rehberlik ile devam edeceği beklentisi yüksek.

Ne var ki, güç dengeleri ve siyasetin dini lideri belirleyeceği seçimde sürpriz adaylar da çıkabilir.

Üçüncü Rehber seçimiyle, İran Anayasası'na göre peygamberleri ve 12 masum İmamı temsil etmekte olan Veliy-i Emr-i Müminin fiilen Devrim Muhafızları'na karşı sorumlu bir makama dönüşebilecektir.

Aksa Tufanı, Direniş Cephesi'nin de maskesini düşürdü

Hamas'ın gerçekleştirdiği "7 Ekim Aksa Tufanı", Batılı hükümetlerin işgalci ve soykırımcı İsrail'in yanında saf tuttıklarını, sürekli tekrarlanan gelen kurallara dayalı uluslararası bir düzenin gerçekte bulunmadığını, insan hakları, eşitlik, uluslararası hukuka dair bütün söylemlerin, küresel adalet ve güvenlik kurumlarının içinin boş olduğunu gözler önüne serdi.

Aksa Tufanı aynı zamanda, İran'ın ve "Direniş Eksenini"nin de bütün söylem ve iddialarının retorikten ibaret olduğunu ortaya koydu. Yıllardır Kudüs, Mescid-i Aksa vurgularıyla Şii-Sünni bütün İslam dünyasının mazlumlarının sahibi olduğunu dile getiren, bu sebeple başka ülkelerde Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü eliyle vekil güçler oluşturan İran, Hamas-İsrail savaşında sahneden sessizce çekildi. Lübnan, Irak ve Suriye'deki vekil güçlerine de büyük ve küçük şeytan olarak isimlendirdiği ABD-İsrail ile savaşa girmemelerini telkin etti.

Öteden beri söylenen; İran'ın Irak ve Afganistan işgallerinde ABD'ye yardımcı olduğu, bunun karşılığında ABD'nin Irak, Suriye, Lübnan, Yemen ve genel olarak Ortadoğu'da genişlemesine izin verdiği, İran'ın İsrail ile de el altından iş birliği

yaparak birbirinin düşman ihtiyacını karşıladığına dair iddiaların haksız olmadığı ortaya çıkmış oldu. Yıllarca Filistin davası üzerinden dış politikasını temellendiren İran'ın, en ağır saldırıya ve soykırıma uğradığı dönemde Filistin'e arkasını dönmesiyle, Direniş Ekseninin aslında İran'ın sınırları ötesinden ulusal güvenliğini sağlayan stratejik bir mekanizmadan ibaret olduğu, İslam dünyası diye bir dertlerinin bulunmadığı gözler önüne serilmiş oldu.

Sonuç

1 Mart'ta ikili seçim yapılmış olmakla birlikte İran İslam Cumhuriyeti'nin geleceğine tesir edecek olan seçim, Uzmanlar Meclisi Seçimi'dir. 84 yaşına ulaşmış Ali Hamaney'in yerine üçüncü Rehber'i seçecek Meclis'in ağırlıklı olarak Devrim Muhafızları'nın ön seçim sırasında önünü açtığı muhafazakarlardan oluşması, üçüncü Rehber olarak Devrim Muhafızları'nın güç alanını daraltmayacak ve onlarla çatışmaya girmeyecek birisinin seçileceğine işaret ediyor.

Bir yandan ambargolar sebebiyle devam eden ekonomik sıkıntılar, iç huzursuzluklar, sisteme güvenin kaybolması, ülkenin etnik bölünme korkusu, muhaliflerin siyaset ve bürokrasiden dışlanması, İran Devleti'nde zaten var olan güvenlikçi yönetimin daha da güçleneceğini, özgürlük alanlarının ise gittikçe sınırlanacağını gösteriyor.

Diğer taraftan, Aksa Tufanı sırasında İran'ın sergilediği politika hem içeride hem de dışarıda başını ağrıtacaktır. Şimdiye kadar içerideki muhalefeti Direniş Eksenini başarılarıyla susturan müesses nizamın Aksa Tufanı'ndan sonra anlatabileceği kahramanlık hikayeleri olmayacaktır. Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen'deki direniş eksenini oluşturan bağlı yapılar Filistinlilerin Siyonistlerle savaşında onların neden yalnız bırakıldığını elbette sorgulayacaklardır. Yemen'de, itikadi olarak Velayet-i Fakih'i kabul etmeyen Husiler'in –İran'ın engelleyemediği– Kızıldeniz ablukası da İran hesabına yazılmamaktadır.

İran'ın 1979'dan beri Kudüs ve Filistin üzerinden dillendirdiği mustazafların sahibi olduğu, zalimlere karşı direniş cephesi kurduğu propagandası inandırıcılığını yitirmiştir. İran'ın yeni bir dile ve söyleme acil ihtiyacı olacaktır.

Ancak, içerideki güç dengelerinin sonucu olarak seçileceği anlaşılan Rehber'in bu değişimi yapacak evsafa olması pek mümkün görünmüyor.

*Sinan TAVUKCU kimdir?

Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV) Başkanı

İran'da değişen sosyoloji ve demografik yapıyı ele alarak bugün itibariyle gelinen noktada rejimin neden bir kriz ile karşı karşıya olduğunu, bir takım verilerle aktaracağız. 1979 Devrimi'nde İran toplumu demografik olarak 35 milyon civarında bir nüfusa sahipti. Bugün itibariyle bu nüfus 85 milyonu aşmış durumda. Dolayısıyla 50 milyon insan oldukça genç, dinamik, eğitilmiş ve okuma yazma oranı yüksek bir kesimden bahsediyoruz.

İran'ın nüfus profili

O dönemlerde kırsal ve kentsel yaşam nüfusu oranları şöyledir. Devrimin başlarında nüfusun %60'ı kırsal alanda, %40'ı civarında ise şehirlerde yaşayan kesimdir. Ancak bu %40'ı da yine şehirliler olarak niteleyeceğimiz bir nüfus değil. Özetle, Muhammed Rıza Pehlevi'nin 1960-1970 yıllarında daha yoğun bir şekilde başlatmış olduğu kalkınma programlarının neticesinde kırsal alandan kente göçün yoğun şekilde yaşandığı görülmektedir. Gelen nüfusun da yine şehirlerin gecekondulu bölgeleri veya çeperlerinde beslenen merkezi bölgede yer almayan bir nüfus olduğunun özellikle altını çizelim.

Bir diğer husus da yine daha önceden şehirde yaşayan kesim. Bu insanları modern, geleneksel veya muhafazakar kesim olarak ayırtırmak mümkündür. Pehlevi'nin İran toplumunu tepeden aşağıya modernleştirme çabaları olmuştur. Çekirdek bir nüfusun şehirde modernleştiğini ama geri kalan geniş kesimlerin yine muhafazakarlardan oluştuğunu, geleneksel toplumu temsil ettiğini biliyoruz. İran Devrimi'nin aslında bu yönde tecelli etmesinin en önemli gerekçelerinden biri de yine budur.

Rejimin toplumu dönüştürme çabaları

Ayetullah Humeyni'nin liderliğinde gerçekleşen bu devrim, İran içerisindeki elit kesimlerin yani solcu olsun, liberal olsun, milliyetçi olsun hepsinin katkısının bulunmasıyla birlikte gerçekleşmiştir.

Toplumun geniş bir kesimi kimlik noktasında bir tehdit algılamıştır. Toplumun modernleşme çabasına karşı kimliksel olarak kendilerini riskli ve tehdit altında gördükleri ve bu noktada bir refleks geliştirdiklerini görüyoruz. Ayetullah Humeyni burada geleneksel kesimi temsil ediyordu. Bununla birlikte bütün toplum üzerinde etkisi olduğu için diğer siyasal dinamiklerin de onun gölgesinde hareket ederek Şah'a karşı ortak bir ittifakla bu devrimi gerçekleştirdiklerini biliyoruz. Dolayısıyla İran toplumu şahın modernleştirmeye çalıştığı bir toplumken, İslam Cumhuriyeti'nin tesisleriyle birlikte bu sefer tam aksi yönde bir çaba ortaya kondu.

Modernizme meydan okuyan ve Şii İslam devlet anlayışına Velayet-i fakih teorisiyle anayasada kurumsallaştıran bir anlayışla bu sefer toplum tekrar tepeden aşağıya yeniden inşa edilmeye çalışıldı. Nüfusun artırılması için hem sosyolojik çabalar hem demografik çabalar gösterildi. Nüfusun artması için toplumu teşvik eden Hadis-i Şerifler hatırlatıldı. 1980'lerde İran'ın ciddi bir şekilde nüfus artışı yaşadığını ama 1990'lara geldiğinde bu planlamanın sonuçları olarak ortaya çıkan yeni ihtiyaçları, yeni talepleri, yeni sorunları görüyoruz. Bu sefer nüfusu kontrol altına almak amacıyla yeni sloganlar ortaya atıldı. Bu şekilde toplumdaki nüfus artışı sınırlandırılmaya çalışılıyor.

İran toplumunda eğitim seviyesi

Devrim olduğu esnada İran toplumunun okuma yazma oranı erkeklerde %45 civarında, kadınlarda ise %20 oranındaydı. Bu oran şuan ciddi bir şekilde değişmiş durumda. İran, şu an %76'sı kentlerde yaşayan, %20-22 civarında kırsal alanda yaşayan, %1-2 düzeyinde de göçebe hayatı yaşayan topluluklardan oluşmaktadır. Bugün itibariyle neredeyse nüfus bir buçuk kat artmış durumdadır. Yani 35 milyondan 85 milyonun üstüne çıkmış durumdadır. Okuma yazma oranı kadınlarda %85, erkeklerde %95'e ulaşmış durumdadır. Artık karşımızda 1970'lerin sonu itibariyle devrimin gerçekleştiği dönemlerde okuma yazması düşük, kentleşme oranı düşük ve nüfusu sınırlı olan bir ülkeden bahsetmiyoruz.

Şahın modernleştirmeye çalıştığı İslam Cumhuriyeti'nde toplumu bu sefer muhafazakar, geleneksel kimliğini korumaya, kollamaya dönük bütün imkan ve kapasitenin seferber edildiğini görüyoruz. İslam Devleti, mümin birey inşa etme çabasında. Bu noktada topyekün bir İslamizasyon süreci başlattıklarını görüyoruz. Devrimle birlikte üniversiteleri kapatmaları, müfredatı değiştirme gayretleri, İslam'ı

“iyileştirme” çabaları vardı. Bugün bu çabaların eğitim ve okuma-yazma noktasında, İran’ın önemli başarı kaydettiğini gösteriyor. Fakat bu başarı İslam Cumhuriyeti’nin ideolojisine ters yönde cereyan etmiş durumda. Tepeden aşağı bir mühendislik projesinin tutmadığını görüyoruz. Aslında İran toplumu tarihsel bir süreci yaşıyor. Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecini İran da aynı şekilde uyguladığı kalkınma programlarıyla yaptı.

İran’da kızların başarı oranı erkeklerden daha yüksek

Kentleşme, sanayileşme, okuma-yazma oranının artması ve üniversitelere giden kızların, erkeklere oranla daha başarılı olmaları ön plana çıkıyor. Neredeyse %55-60 oranında kızların üniversitelerin kontenjanlarını doldurmaları söz konusudur. Bu da ülke içerisinde ayrıca bir tartışma konusu oldu. Çünkü bu sefer de kültürel olarak eğitim seviyesi tersyüz olmuş bir toplumda eğitilmiş kızların eğitim düzeyi daha düşük erkeklerle evlenmek istemeyecekleri, böyle bir sorunla karşılaşacakları ve evlense dahi bu sefer bu evliliğin sürdürülemeyeceği tartışmaları ciddi anlamda masaya yatırıldı. Fakat buna bir çözüm üretilemedi. Yani sağlıklı ve kalıcı bir etki yaratacak çözüm üretilemedi. Dolayısıyla bugün İran toplumuna baktığımız zaman bunun sonuçları seçimlere yansıyor. Bugün 85 milyonu aşan bir nüfus ve %95’leri aşan okuma yazma oranı vardır. Kadınlarda özellikle eğitim seviyesi, üniversite öğrenimi görmüş birçok insan eskiye nazaran çok daha fazla durumda. Dolayısıyla böyle eğitilmiş yetişmiş bir topluma geleneksel bir kimlik dayatmak zor. Bilhassa Şah Dönemi’ne oranla kitle iletişim araçlarının hem çok fazla gelişmiş olması hem de çeşitliliğinin artması durumu vardır. İran halkının internet gibi bir imkana ulaşmış olması, cep telefonları, akıllı cep telefonları, uydu antenleri kullanıyor olması dünyada yaşanan olayları takip etmesine yol açmıştır. Halk artık eş zamanlı hareket etmeye çalışan, kendini revize eden ve son dönem gelişmeleri bilgiyi elde eden, kültürleri edinebilen, bununla hareket etmeye çalışan, kendi bireysel yaşamını veya ailevi yaşamını bu şekilde oluşturan bir anlayışa sahiptir.

İran halkı rejimi sorgulamaya başladı

Bu olaylar İslam Cumhuriyeti’nin resmi ideolojisine ters düşen ve ayrıca tartışılan bir durumdur. Bu şekilde yetişen bir toplum, gençlik ve nüfus var. Doğal olarak İslam Devleti’nin dayatmaya çalıştığı veya kabul ettirmeye çalıştığı ideolojiyi kabul etmiyor, sorguluyor ve uzaklaşıyorlar. Bu bağlamda bir devlet-millet çatışmasına tanık oluyoruz. Yani şah zamanında modernleşmenin yukarıdan aşağıya baskıyla dayatması sonucu o günkü muhafazakar, geleneksel bir toplum olan İran toplumunun itirazıyla karşılaşmıştır. Bugün artık kentleşmiş, eğitim seviyesi artmış, okuma yazma oranı artmış, sorgulayan bir toplum kendi tarihsel seyri içerisinde giderekçe modernleşen, gelişen, gelişmeye de açık bir toplum olan İran toplumunun bu sefer de devletin tersi istikametine dayattığı, kimliği reddeden bir topluma dönüşmeye başladılar.

Seçimlere yüklenen anlam İran'da çok farklı. Yani bildiğimiz anlamda seçimlerde farklı partilerin kendi programları ülkenin siyasi, toplumsal, kültürel, ekonomik sorunlarına nasıl çözüm üreteceklerine dair bir kapsamlı çözüm geliştirmek yerine, siyasetin tamamen terk edildiği, siyasi partilerin örgütlenemediği, imkan sağlanılmadığı, siyasi partilerin aslında dernekler ve vakıflarla eşdeğer aynı kanun içerisinde değerlendirildiğini görüyoruz.

Çünkü siyaset tehdit olarak algılanıyor. Bir cumhurbaşkanının iktidara gelmesinden iktidardan gidişine kadar öbür parti olmuyor. Bir parti meclisin şekillenmesinden yine meclisin bittikten sonraki dönemine kadar etkisini kaybediyor. Dolayısıyla ülkede örgütlü ve teşkilatlanmış bir partiyi ve bu parti eliyle de örgütlenmiş bir toplumu kendisi için risk görüyorlar ve buna fırsat vermiyorlar. Her defasında o partilerin önünü kesiyorlar. Bir takım ithamlarla suçlamalarla önlerine geçiyorlar. Bunu yapanlar devletin ilgili kurumları. Sizi eğer sahnede görmek istemiyorlarsa sıradan bir ithamla kolaylıkla bunu yapabiliyorlar.

Rejimi anlama açısından Hasan Ruhani örneği

En barizi de Hasan Ruhani'nin Uzmanlar Meclisi Seçimi'nde veto edilmesi ve halen daha bunun sebebinin söylenmemesi. 16 yıl boyunca 20 güvenlik yüksek konseyinin genel sekreterliğini yapmış, 20 yıl Parlamento'da görev yapmış, öte taraftan cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiş ve ülke adına kritik durumlarda sahneye çıkmış bir insanı dahil yeterlilik noktasında veto ederek siyaseten tasfiye etmiş durumdadır. Veto etmelerinin teknik ve herhangi bir kanunda zikredilen maddelere dayalı bir mantığı yoktur. Yani bu dönem sizi veto eder, gelecek dönem size onay verebilirler.

Bu, ülkenin tamamen içerisinde bulunduğu siyasi atmosferle alakalı bir durumdur.

Hasan Ruhani'nin nükleer anlaşmayı arkasına alarak ülkede temel değişikliklere gitme çabasını ve bu yöndeki iradesini ve niyetini de beyan etmesi müesses nizamı rahatsız etti. Yani nükleer anlaşmaya benzer şekilde bir de bölgesel uzlaşısı istediler. Hem bölge ile normalleşme yani Amerika ve Batı ile hem de bununla paralel olarak bölge ülkeleriyle de normalleşmek istediler. Aynı şekilde ülke içerisinde de bir uzlaşmaya gitmek istediler.

Avrupa Birliği süreciyle Türkiye'deki demokratikleşme paketi ile tüm kesimlerin desteğini alarak ülkedeki sistemi değiştirme politikasını, Ruhani de nükleer anlaşmayı arkasına alarak bu şekilde yapmaya çalıştı. Hükümetin attığı bu adımın toplumsal bir karşılığı da vardı.

Reisi'nin kazanması için bütün yollar açıldı

İran toplumunun geniş kesimleri bu yöndeki adımları destekliyor. 2020 seçimlerinde reformcu olan tüm adaylar tasfiye edildi. Tabiri caizse otobanın 5 şeridi de Reisi'nin kazanması için boşaltıldı. Reisi tek başına seçime girmiş oldu. 2020 yılının sonucunda parlamento muhafazakarların kontrolüne geçmiştir.

Devrim rehberi mutlak yetkilidir

Bu seçimler aslında o gün yürürlüğe konan politikaların ve ortaya çıkan statükoyu korumaya dönük bir adımdı. İran'da devrim rehberi olmadığı sürece Cumhurbaşkanı olarak siz hiçbir politikayı değiştiremezsiniz. Anayasa bu imkan ve yetkileri cumhurbaşkanına vermez. Bu yetkiler devrim rehberine verilmektedir. Hasan Ruhani, nükleer anlaşmayla rehber olma niyetini açık bir şekilde ortaya koydu. Bundan dolayı siyasi gruplar, devrim muhafızları ve diğer çeşitli toplumsal kesimler Hasan Ruhani'ye karşı olumsuz düşünceler beslemeye başladılar.

Seçimlerde katılımın düşük olmasının sebebi cumhurbaşkanının iktidara geldikten sonra tam yetkiye sahip olmamasıdır. Yetkiler olmadığı için kilitlenmiş bir süreç başlıyor ve toplum, mevcut sisteme duyduğu güveni kaybediyor. Sistemdeki "çift başlı" sorun bitmediği sürece herhangi bir gelişme olamayacaktır. Toplumun geniş bir kesiminin seçimler yoluyla yönetime katılımını engellerseniz, o kesim mevcut sisteme karşı tepkisini gösterecektir. Mevcut nizam bu sorunların farkında olmasına rağmen risk almaya devam ediyor. Devlet ve millet arasındaki makas açılmış durumdadır.

Bu riskin temel sebebi ise şudur;

"Reformcu kesimin sahip olduğu anlayış siyasete hakim olursa, ABD'ye güven duyulur ve ülke bölünmeye başlar" şeklindedir. İran, askeri veya diğer güçlerle toplumu baskılayabilecek bir kapasitede değildir. İran halkının sağduyusu, ülkeyi felakete gitmekten muhafaza ediyor. İran Devleti'nin nizamı politikalarından ziyade, İran halkının akli selim yaklaşımı tehlikeden uzak durmaktır.

İran'da bin yıllık Türk hakimiyeti sonlandırıldı

Tarihte İran Türkleri'nin hem siyasette hem dini konularda ön planda idi. Ama bu değişti. Devrim sonrası hatta devrim öncesinde Pehlevilerle birlikte Tebriz'in, İran siyasetindeki merkezi konumu sınırlandırıldı, olabildiğince pasifize edildi. Bunlar bir gerçek.

Bin yıllık Türk hakimiyetinin sonlandırılması ve Farsların tekrar iktidarı ele geçirerek kendi iktidarlarını tahkim etmesi İran'ın Geleneksel Antik İran Tarihi'ni, yani İslam Öncesi İran Tarihi'ni referans alarak yeniden kimlik inşasına gittiklerini görüyoruz. Bu noktada ülkedeki hem Arap hem de Türk izlerini olabildiğince silmeye çalışıyorlar. Yani bu 2 unsur bölgede bir anlamda 14 asır boyunca Fars kimliğini arka planda bırakan unsurlar olduğu için hem Araplara karşı hem Türklere karşı varoluşsal, bir mücadele ve kimlik ortaya koyma çabası var.

Bu son yüzyılda, özellikle ulus devlet inşası çabası içerisinde Pehleviler ve İslam Cumhuriyeti, Şiiliği, Farslığı ve hatta Türklüğü birleştirici bir unsur şeklinde kullanarak ülkenin birliğini, bütünlüğünü, bekasını korumaya dönük bir çaba sergiliyorlar.

Rejim, İran'daki Türklerin asimile olmuş Azeriler olduğunu savunuyor

İkincisi, bizler Türk olarak bahsediyoruz ancak Tahran bunlara Türk demiyor. Onlara Azeri diyorlar. Yani İran'da milyonlarca Türk olmadığını, aksine bin yıllık tarihi süreçte asimile olmuş (Türkleşmiş) Azeri halkının olduğunu ifade ediyorlar hatta bunun altını çiziyorlar. Dolayısıyla devletin politikası, Azerileri tekrar kendi ana kimliğine döndürmektir. Çünkü onların iddiasına göre Türkleşmiş Azeriler asimile olmuşlardır. Azerbaycan Türkleri kendilerine Azeri denmesinden şiddetle rahatsız olurlar. Bunu kabul etmezler. Çünkü Azeriler ayrıdır. Azeri kavramı İran'ın yerleşik kavmidir. Fakat bu durum uzun süre boyunca Türkiye'de "Azeri" şeklinde kullanıldığından Türkiye'de yerleşik bir kullanım haline gelmiştir.

İran'da Azerbaycan coğrafyasının geleneksel olarak İran'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu fakat Rusya ile yapılan savaşlarda kaybedildiğini, bu coğrafyanın bundan dolayı bu parçalandığını özellikle gündeme getiriyorlar. Bilhassa Karabağ zaferinden (2020) sonra bunu dillendiriyorlar. Dolayısıyla burada Türklerin varlığını inkar edip Azerilerin ikame edilmesi çabası var. Buna getirdikleri gerekçeler şöyle: "Bu coğrafyada örneğin Loristan'da nasıl Lorlar, Beluçistan'da Beluçlar yaşıyorsa Azerbaycan'da da Azeriler yaşamaktadır, Türkler değil."

Rejim İran Türklerini pasifleştirmek istiyor

Dolayısıyla onlara göre Azeriler asimile olmuştur (Türkleşmiş) ve kendi ana diline döndürülmesi de devlet için bir politika, resmi bir söylem haline gelmiştir. Bu politikanın asıl amacı Türklerin ülke siyasetindeki yerini, rolünü ve etkisini kırmak, olabildiğince pasifleştirmek, sınırlandırmaktır.

İran Milliyetçiliğini yayanlar ya da bunu devletin resmi ideolojisi olarak benimsemiş olanlar var. Örneğin Ahmed Kesrevi gibi İran'ın muasır dönemdeki en önemli elitlerinden kişiler var. Siz ona Türk diyebilirsiniz ama o kendini Azeri olarak görür ve Tebrizlidir. İran milliyetçiliğini esas alan İran kadim devlet anlayışı geleneğini sürdürecektir olan bu ideolojiyi teorize eden bu insanlar Tebrizlidir veya İran Türkleridir.

İran zemin veya İran Şehri'nin referansı nedir? Siyasetnamedir, Nizamülmülk'tür. Selçuklu İmparatorluğu'nun en ileri gelen devlet adamı vezirin daha doğrusu Nizamülmülk'ün yazmış olduğu Siyasetname'de geçen ifadeleri İran'ın milliyetçi elit kesimi çıkış noktası olarak kullanabiliyor. Yani biz o dönem şunu görüyoruz, Alparslan bir Türk Hakanı olarak yanında Fars bir veziri alıp ülkeyi yönetmesiyle bürokraside hatırı sayılır düzeyde Fars unsuru olmasını sağlamıştır.

Şah İsmail Sünni İran'ı Şiileştirerek Türk Dünyası'nın bütünlüğünü bozdu

Bu sistem Şafilik mezhebi üzerinden gitmektedir. İran'ın Şiilik öncesi tarihi yani Sünnilik dönemi ağırlıklı olarak Şafidir. Hatta Şah İsmail'in de Şafi Kürt olup olmadığı tartışmaları hala gündemdedir. Nihayetinde şöyle bir gerçek var, Sünni İran'ı Şiileştiren kişi Şah İsmail'dir. Aslında Şah İsmail burada İran'a çok büyük bir ihanete sebep olmuştur. Çünkü bunu yaparak Türk Dünyasının jeopolitik bütünlüğünü de kaldırmış oldu. Yani İran aslında Türkistan'dan Avrupa'ya kadar uzanan bir coğrafyanın jeopolitik bütünlüğünü, Türk kimliğini parçaladı. Sünni İran'ı Şiileştirerek büyük bir darbe vurdu. Yoksa bugün biz Zengezur gibi 20-30 kilometrelik bir koridoru tartışmıyor olacaktık ve İran, Türk dünyasının doğal bir coğrafyası, bir parçası olacaktı.

İran Türk Devletleri Teşkilatı'na üye olabilir

Önümüzdeki süreçte İran Türkiye'den sonra en fazla Türk nüfusu barındıran bir ülke olarak belki Türk Devletleri Teşkilatı'nın gözlemci üyesi olacaktır. Muhtemelen gündeme gelecektir şu an bazı mahfillerde dile geliyor. İran'da buna sıcak bakabilir ama Karabağ meselesi aslında tüm bu tartışmaları içine alan bir mevzudur.

Ülkenin bin yıllık tarihinin Türkler tarafından yönetilmiş olması Türklere ait olmuş olması ve ondan öncesinde de 22 buçuk asır boyunca Arapların baskısında olması dolayısıyla devlet yeniden bir İran kimliği inşa etmeye çalışırken Türk ve Arap hakimiyeti dönemlerini silmeye uğraşılıyor. İran, aslında sadece tarih kitaplarından, coğrafyadan ya da "Azeriler" gibi bir tez geliştirerek değil, topyekûn toplumsal hafızayı yeniden kurgulamaya çalışıyor ve bu kurguyu yaparken de tamamen İslam öncesi tarihe atıfta bulunuyor.

İran Rejimi ülkedeki Türkleri psikolojik ve kültürel olarak eziyor

İran bunu yaparken de şu argümanları sıklıkla kullanıyor, "Göçebe Türkler" " Bedevi Araplar..." Bunlar İran Medeniyetini geri bıraktıran, İran'ı olması gereken

noktadan uzaklaştıran argümanlar olarak gösteriliyor. Bu İran'daki Türkleri ciddi anlamda psikolojik olarak baskılamış durumda. Yani siz buraya bin yıl yönetmiş olsanız bile "o kültürel iktidarı kuramadınız, medeniyet inşa edemediniz." Demek istiyorlar.

Tam tersine "bizim medeniyetimizi de tükettiniz. Hatta bizim medeniyetimiz, bürokrasimiz, devlet geleneğimiz üzerinden ne yaptınız? Yerleşik hayata geçtiniz, devlet sahibi oldunuz, bu tecrübeyi sahiplendiniz" ifadelerini kullanarak İran Türkleri'ni psikolojik ve kültürel olarak eziyorlar.

Türkmenler ve Kaşkaylar'dan değil Azerbaycan Türklerinden bahsediyorum. Çünkü özgür bir kitle ağırlığı var ülkede. Dolayısıyla buradan baktığımız zaman adamlar İran'ı ihya etmeye çalışıyorlar ama Arap Türk Müslüman kimliğini olabildiğince soyutlayarak.

Yani İran resmi tezi, "milli bütünlük için bu reformistlere fazla yüz vermemek lazım, bunların çoğu dışarıya bağlıdır. Eğer bunlar başarılı olurlarsa İran bölünür." şeklindedir. Şuan uygulanan politikalar büyük oranda Türkleri baskılamış durumda. Örneğin Tahran'da bir adama "Türk" diye hitap etmek, hakaret etmek demektir, aşağılamaktır, tahkir etmektir.

Türklerdeki nüfus artışıyla diğer etnik gruplardaki nüfus artışı arasında bir oran farkı var mı? Özellikle kentleşme, modernleşme meselesi ile birlikte İran'da nüfus meselesi ciddi bir problem haline gelmeye başladı. Bu aslında gelişmekte olan toplumların bireyselleşmenin ön plana çıkmaya başlamasıyla insanların özgürlüklerini veya rahatlıklarına daha çok önem vermesiyle ilgilidir.

Modernleşme ile birlikte İran'da nüfus artışı yavaşladı

Bu ülkede yıllık nüfus artışı 700.000-750.000 civarında. Bu çok düşük. Bu ciddi bir sinyal olabilir. Yani şöyle söyleyeyim, özellikle metropollerde Tahran, Tebriz, Meşhed, İsfahan, Şiras gibi ülkenin metropol kentlerinde biz aynı şeyin sonuçlarının ortaya çıktığını görüyoruz. Şehirleşmenin, bireyselleşmenin ve bu modern yaşamın getirmiş olduğu düşünce tarzının giderek aile eğitimi ve evlenme yaşına ciddi bir şekilde olumsuz olarak etkilediğini görebiliyoruz.

Kentleştikçe ve eğitim seviyesi arttıkça İran'da bu durum geçerlidir. Yani bu hemen hemen gelişmekte olan toplumların hepsinin karşı karşıya olduğu bir sorundur. Bu sorun şimdi İran'da kırmızı alarm veriyor. Devrim rehberi (Ayetullah Ali Hamaney) sürekli bunun altını çiziyor. Toplum, çocuk yapma konusunda hatta ilk başta evlilikte teşvik ediyor. Çünkü evlilik yaşı ilerliyor. Erkekler 30 - 35, kadınlar da 30'lara yaklaşmakta ve bu bahsettiğimiz gelişim, gelişmekte olan toplumlarda ortaya çıkan krizlerle alakalı olarak kendini gösteriyor. Ayrıca boşanma oranları da yüksek.

İran'da evlenmek için mehir miktarı çok yüksek

Bu süreç ilerledikçe toplum bu yöne evrildikçe coğrafya fark etmeksizin insanlar o sorumluluktan kaçıyor, özgürlüklerini veya sorumluluk alanlarını daha da daraltıyor. Şöyle bir durum var İran'da, evlendiğiniz zaman mehir veriyorsunuz. Çünkü orada nafaka yok. Fakat mehirler çok pahalı. Örneğin evlenen kız hicri takvime göre 1355 doğumlu ise 1355 tam altın mehir olarak istenir. Bu da büyük bir soruna dönüşmüş durumda.

Mehirler normalde evlilik arefesinde verilir ama İran'da izdivaç defterine yazılır ve boşanmak istediği zaman bunu ödemekle mükelleftir. Yani kadın ne zaman isterse eş vermekte mükelleftir. Eğer vermezse kadın mahkemeye şikayette bulunabilir. Bundan dolayı şu an hapiste olan birçok insan var.

Tahran zaten kendisi çoğunluğu Fars olmakla beraber Türklerin de nüfus olarak Tebriz'den de daha fazla yaşadığı bir şehirdir. Buna Kürtlerin Diyarbakır'dan daha fazla İstanbul'da var olması bağlamına benzetme olarak söylüyorum. İran'daki resmi ideolojiyi, dini, fikri, siyasi noktada besleyen bir merkez olarak Tahran'ın karşısına konulmuş.

İran'da seküler Türkler daha milliyetçi

Azerilerle ilgili benim bir dönem yaşadığım yerde gördüğüm kadarıyla onların dinlerine daha bağlı olduğunu söyleyebilirim. Dini kimlik orda Şiilik üzerinden gitmektedir. Yani hem Farslarda hem Türklerde 2 Şiinin 2 ana unsuru olarak aralarında doğal stratejik bir işbirliği vardır. Devletin orada omurgasını bunlar oluşturuyor. Yani Şiilik temelli bir ittifak var ortada. Bu Türklerde sekülerleştikçe yerini Türk milliyetçiliği alıyor. Çünkü İran Türklerinin yani kimliğinin 2 tane unsuru var, biri Türklük, diğeri Şiilik. Ve Şiilik zayıflayınca Türklük damarı güçleniyor. Bunu Tahran istemiyor. İstemediği için de özellikle dini kurumların, dini merkezlerin, din adamlarının bölgedeki nüfuzunun etkisinin çabasının sonuna kadar destekliyor.

Çünkü diğer şekilde Tahran'a karşı bir siyasi anlayışı besleyecek, ülkenin siyasi kaderini riske edecek bir düşüncenin gelişmesine alan açmış olacak. Bu bölgelerdeki dindar insanların dindar kalmasını ve onların bu kimliklerini muhafaza edecek olan her türlü dini faaliyeti sonuna kadar destekliyor.

Şimdi sürekli Türk diyoruz fakat o adamlar hep oradaydı. Yani Ankara'ya gelip sonradan İran'a gitmediler. İran o insanların ana yurdu. Bugün Anadolu'da yaşayan Türklerin ana yurdu burasıysa, İran'daki Türklerin de ana yurdu İran'dır.

Tebriz’de Traktör takımının taraftarları

İran, Anadolu’dan daha önce Türk yurduydü

Dolayısıyla adamların oradaki tarihi Türklerin Anadolu’yu yurt edinme tarihinden daha eskidir. Bu yüzden dikkat edecek olursak Safevi- Osmanlı çekişmesinde 2 Türk devleti 2 Türk hanedanı arasındadır aslında. Ama ne oluyor? Osmanlı, Kürtleri araya bir güvenlik bariyeri olarak koyarak elini güçlendiriyor. Yavuz Sultan Selim zamanından itibaren biz buradan bir tehdit algısı hissediyoruz. Dolayısıyla bugün İran’da sekülerleşen Türkler daha çok Türkiye’ye yaklaşırken sekülerleşmemiş Türklerin ise kendini Tahran’a daha yakın hissettiğini, aidiyet olarak daha çok daha baskın bir şekilde oraya ait olduğunu görebiliyoruz.

Bir Rum milletvekili verdiği röportajda, İran radyo televizyonunun mutlaka Türkçe bir kanal açması gerektiğinin altını çiziyor. Yani Türklük kimliğinin de bilincinin farkında olduğunu da anlıyoruz. Ve İran’da şu an böyle birşey yok. Türkiye’de ise TRT Kürdi açıldı, 24 saat yayın yapıyor. İran Türklerinin de Tahran’dan böyle talepleri var. İran’da şöyle bir uygulama var. Çeşitli şehirlerde yerel yayınlar var.

Tebriz’de emniyete gittiğiniz zaman ya da karakola gittiğiniz zaman herkes resmi dil olarak evrak olarak farsçayı kullanıyor, dolduruyor olabilir ama Türkçe konuşuyor.

Türkiye-İran ilişkileri sabırla sürdürülmeli

Doğu Türklerini de, kuzey Türklerini de Sovyetler Birliği kullandı. Şimdi dünya değişiyor ya da dizayn ediliyor. Bir şekilde bu mevcut sistem ya yürüyecek ya da yürümeyecek. Ya Batı çok şey yıkacak, yeniden hakimiyet kuracak ya da Doğu yani

Çin bu ekonomik yükselişle o gücünü ortaya koyacak, uluslararası arenada da o ağırlığını belli edecektir. Zaten Batı bloğunun ekonomik ağırlığı %40'a düştü.

Bizim bir şekilde sabırla İran'ı tolere etmemiz lazım. Çünkü nüfusun %30'ı Türk. Biz kardeşiz. İran ile savaşım da kime silah sıkacağız! Savaşamayız. O bakımdan sabırla kalkınmaya mecburuz. Hâlihazırda zaten bu politika benimsenmiş durumda.

*Dr. Mehmet KOÇ Kimdir?

*Eğitim Bilgileri

Lisans eğitimini İran'ın Kazvin kentinde Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde tamamladı.

Yüksek lisans derecesini de Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi bölümünde "Devrim Sonrası İran'da Değişen Devlet ve Toplum İlişkisi" başlıklı tez çalışması ile aldı.

Ankara ve Kırıkkale üniversitelerinin ortak doktora programında Fars Dili ve Edebiyatı alanında 2022 yılında doktorasını tamamladı.

*İş Deneyimi

İngilizce Arapça ve ileri düzeyde Farsça bilmektedir.

Araştırma alanları arasında modern İran toplumu, İran İslam Cumhuriyeti'nin anayasal yapısı ve bu ülkedeki iç gelişmeler yer almaktadır.

İki komşu olan Afganistan ve İran'ın doğal olarak çok fazla ilişkileri var. Biz yakın coğrafyada yaşıyoruz. Afganistan'ın İran ile coğrafya, tarih, din ve iktisat alanında ilişkileri söz konusu. İki ülke arasındaki sınır 850 kilometre uzunluğunda. İran'da Farsça ve Türkçe olmak üzere 2 önemli dil ön planda. Afganistan'da da Farsça, Türkçe ve Afganistanca dilleri konuşuluyor. Afganistan ve İran; dini, kültürel ve tarihsel yönden irtibat halindedir. Bir dönem Afganistan, İran tarafından yönetildi. Bir dönem de İran, Afganistan tarafından yönetildi. Afganistan ile İran'ın ilişkileri aslında bölge için de oldukça önemlidir. İki komşu arasında zaman zaman sıkıntılar olsa da bu hiçbir zaman bir savaşa dönüşmedi. İran ve Afganistan arasındaki sıkıntılara rağmen hep iyi komşuluk ilişkileri olmuştur.

1979'da İran ve Afganistan'da eş zamanlı büyük gelişmeler oldu

Bölgede iki önemli hadise oldu. 20. yüzyılın son çeyreğinde İran İslam Devrimi gerçekleşti (1979). Afganistan'da ise eş zamanlı (1979) Sovyetler Birliği'ne karşı mücahitlerin cihadı başladı. Sonunda Sovyetler Birliği'ni yenilgiye uğrattıkları bölgede önemli gelişmeler oldu. İslam Devrimi'nden sonra İran'da ideolojik bir siyasi üslup gelişti. Aynı şekilde Afganistan'daki gelişmelerin de Afganistan üzerinde etkisi oldu.

İran tarafından da baktığımızda anlaşılan noktalar ve ayrışılan noktaları vurgulamamız gerekebilir. Afganistan'da istikrarın olmadığı dönemde İran aslında Afganistan üzerinde oldukça fazla çalıştı. İki ülke ilişkilerinde o dönemde istikrarsızlık oldu. Bu dönemde İran Afganistan içinde daha fazla nüfuz elde etti. Afganistan ise daha fazla etkilenen ülke konumunda oldu. İki ülke arasındaki ortak konuları şu şekilde özetlememiz mümkündür.

İran-Afganistan arasındaki ortak konular:

- İkinci Taliban döneminden itibaren her iki ülke de dini yönetimler hakim oldu.
- Her iki hükümette de dini yönetimler bulunmasından dolayı ortak noktaları var.
- İran ve Afganistan'ın ekonomik münasebetleri söz konusu.
- Afganistan şuan İran'ın en büyük ihracat ülkesi konumuna gelmiştir.
- Ticaret hacmi iki ülke arasında 4.5 milyar dolar civarındadır.
- İki ülke arasındaki ortak konulardan biri DAES'le mücadeledir.

-Hem İran'ın DAEŞ'le sorunu var hem de Afganistan'ın ülke içerisinde DAEŞ'le sorunu var.

Afganistan, uluslararası ilişkilerinden dolayı bazı sınırlamalarla muhatap olduğu için İran'ın ihracatına muhtaç oluyor. İran Afganistan'dan bir uçak satın aldı. İran'da dolar sıkıntısı olduğu için Afganistan'dan İran'a dolar gidiyor. Bir taraftan ihracat üzerinden İran, Afganistan'dan dolar alıyor. Kaçak yollardan da İran'ın parası Afganistan'da dolara çevrilip geri İran'a gönderiliyor. Bu durum hem İran hem Afganistan açısından kazanç sağlıyor.

Afganistan-İran arasındaki anlaşmazlıklar

-Aralarındaki anlaşmazlık konularına gelecek olursak, her iki ülkede de dini hükümetler ve yönetimler olmasına rağmen Afganistan'da Sünni yönetim, İran'da Şii yönetim oldukça önemli bir anlaşmazlık konusudur.

-Afganistan mollaları İran mollalarına olumlu bakmazlar. İran mollaları da Afganistan mollalarına olumlu bakmazlar.

-İki taraf arasında mezhebi bir rekabetten söz etmek mümkündür.

-İran'da anayasa ve siyasi kurumlar vardır. Ama Afganistan'da anayasa, seçim ve partiler yoktur.

-Tahran'da Sünnilerin kendilerine özel camileri yoktur. Genelde İran'a baktığımızda İran'ın orta kesimleri Şii olmasına rağmen çeperde Sünniler vardır. Bu çeperden bir tanesi Afganistan sınırındadır. Dolayısıyla bu Afganistan yönetimi açısından bir rahatsızlıktır.

-Afganistan'daki Şii'lerle ilgili ne kadar sınırlamalar söz konusu olursa İran'ın rahatsızlıkları o derece artar.

-Diğer bir sorun ise jeopolitik bir sorundur. Afganistan'daki sorunlarla ilgili Afganistan'ın komşularının da Afganistan içerisinde rolleri oldu. Afganistan'da yapılan savaşların bölgesel ve dış bağlantıları da vardı.

-İran ve Pakistan dahil Afganistan'ın komşularının Afganistan içinde vekil unsurlarından söz etmek de mümkün. Aradaki anlaşmazlık noktalarından bir tanesi de budur.

-Pakistan ve Türkiye Afganistan'da nüfuz sahibi olursa İran'ın tedirginliği ve rahatsızlığı o derece artar.

-Önceki yıllarda Hindistan'ın nüfuzu Pakistan'a karşı güçlüydü. Ama bu dönemde zayıfladı. Hindistanla İran'ın birbirleriyle yakınlaşması, Pakistan'ı aynı şekilde rahatsız eder.

-Tarihsel olarak İnanla Hindistan arasındaki ilişkiler güçlüdür. Çin ve Pakistan arasındaki ekonomik koridora bir alternatif olarak İnan, Hindistanla birlikte Çabahar Limanı'nı Afganistan üzerinden hayata geçirmek istedi. Bu da ayrı bir sıkıntı.

-Tarihsel olarak baktığımızda Farsçanın hamisi olarak İnan'ı görüyoruz. Taliban ırkçı olmamasına rağmen Farsça'nın Afganistan'da baskılanıyor olması İnan'ı o derece rahatsız ediyor.

-Afganistan'da su kıtlığı olduğu için nehirlerden suyun İnan'a verilememesinden kaynaklı İnan'ın büyük şikayetlerini görüyoruz.

-İki ülke arasında bir su anlaşması mevcut. Bu anlaşmada suyun azlığıyla ilgili bir madde söz konusu. Bu madde önemli anlaşmazlıklardan birisidir. Afganistan'daki önemli gündemlerden birisi budur. Savaş döneminde Afganistan su meselesiyle ilgilenemiyordu. İnan da hakından daha fazlasını alıyordu. Afganistan'ın su idaresi yoktu. Ülkeye bir düzenin gelmesi ve bu düzen içerisinde suyun idaresinin sağlanması İnan'ı rahatsız etmeye başladı.

-İnan Suriye'deki savaşla ilgili kendi ülkesindeki Afganlardan Şii olanları devşirdi ve bunları Fatimiyyun Tugayları olarak Suriye'ye gönderdi. Fatimiyyun Tugayları ideolojik ve tamamen Şii bir tugaydır. İnan her ne kadar bu Fatimiyyun Tugayları'nı kendi açısından bir güç unsuru olarak görse de Afganistan'da bunu bir tehdit algısı olarak görüyor. İnan her an bu tugayları Afganistan'a yönlendirebilir. Bu da Afganistan için önemli bir milli güvenlik meselesidir. Bu şekilde 20.000 civarı asker bulunmaktadır.

-Diğer bir anlaşmazlık konusu cihat dönemi Afganistan'dan İnan'a sığınan Afganlı muhacirlerdir. İnan'daki seçimler (1 Mart 2024 Parlamento ve Uzmanlar Meclisi Seçimleri) Afganistan'ın dış politikası için etkileyici bir unsur değildir. İnan'ın dış politikası parlamentodan kaynaklanan bir politika değil. İnan'ın dış politikasını belirleyen kurumlar başkalarıdır.

-İnan'ın Afganistan politikasını ikiyüzlü bir politika olarak görmemiz gerekir. Bir tanesi pragmatik bir yaklaşımdır. Sovyetler Birliği döneminde İnan'ın Kabil'deki yönetimle de ilişkileri oldukça iyiydi. Ama diğer taraftan mücahitleri de kolluyor ve destek veriyordu. Sovyetler çıktıktan sonra mücahitler arasında bir savaş başladığında yine İnan'ın ikili bir yaklaşımı söz konusuydu. 1. ve 2. Taliban dönemlerinde de İnan'ın zaman zaman farklı yaklaşımları oldu.

-İnan'daki mezhebi duruma bakacak olursak, bazı istatistikleri göre 20 milyondan fazla İnanlı Sünni nüfus yaşamaktadır.

Sünnilerin İran içerisindeki siyasi ve ekonomik problemlerine burada bahsetmemiz gerekir. İran'daki Sünnilere ne zaman bir baskı söz konusu olsa, bunun etkileri Afganistan'da görülür ve hissedilir. Diğer taraftan Afganistan'ın mezhebi yapısına baktığımızda yaklaşık %15-%20 civarında Afganistan'da Şii nüfus vardır.

*Prof. Dr. Fazl ul Hadi WAZEEN Kimdir?

- Üniversite Profesörü, Politikacı, Barış Aktivisti, Yazar ve Medya Aktivisti.
- Barış ve İslami Adalet ekibinden 2019 Başkanlık Seçimleri'nde ilk başkan yardımcılığı görevine aday oldu.
- Uluslararası Müslüman Alimler Birliği Üyesi
- Düşünce ve Medeniyet için Kualalampur Forumu Üyesi
- Uluslararası Aile Enstitüsü Yüksek Danışma Kurulu Üyesi
- Afganistan'daki Kabil Salam Üniversitesi'nde Profesör
- Pakistan Uluslararası İslam Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi
- Pakistan Fatima Jinnah Kadın Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi
- Afganistan İslam Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Müfredat Dairesi Eski Kıdemli Danışmanı
- Afganistan İslam Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi
- İslam Üniversitesi'nin Bilim ve Teknoloji Alanında Eski Öğretim Görevlisi
- Afganistan Alimleri Yüksek Konseyi Akademik Konsey Üyesi
- Bölgesel ve Stratejik Araştırmalar Merkezi(CSRS) Kabil - Afganistan Akademik Kurul Üyesi
- Suudi Arabistan Alshaqaeq الشقائق Dergisinin Eski Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı
- Farsça, Arapça, İngilizce, Peştuca, Urduca dillerinde konuşup yazıyor ve Türkçe biliyor.

İRAN'IN GÜÇLÜ BİR LİDERE İHTİYACI VAR

Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV*

1 Mart 2024'te yapılan Parlamento ve Uzmanlar Meclisi seçimleri İran'da beka sorununu ön plana çıkardı. İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri'nin sayısı oldukça fazladır. 2009 yılında İran'da bir gösteri gerçekleşmişti. Belucistan'da meydana gelen kaygı sonucunda sınır güvenliği sorunu ön plana çıkmıştı. İran dışarıya karşı gücünü yayıdıktan sonra Suriye'de meydana gelen iç savaş için çok para harcadı. 2020 yılından günümüze kadar istihbarat zaafını gösteren suikastlerle karşılaştı. Bunun yanında var olan enflasyon ile İran parasının değeri çok düştü.

İran beka kaygısı yaşıyor

Bu konular tek bir başlık altında toplandığı zaman ortaya büyük bir kaygı çıkıyor. Parlamento seçimleri için 15.000 aday çıkmıştır. Adaylar kontrollü bir şekilde süzgeçten geçirilmektedir. Çünkü hem iç siyasi dinamiklerde hem de dış siyasi dinamiklerde çok büyük bir kaygı mevcuttur. Bu kaygı, rejimi ayakta tutmak ve toprakları koruyabilmektir.

Sınırları korumak neden önemlidir?

2000'li yılların başında İran Devrim Muhafızları Komutanı, 'enilerek 2015 yılında 'İran topraklarının sınırı yoktur, İran'ın ideolojisinin sınırları vardır'' demişti. Şu ana kadar gelinen noktaya baktığımız zaman Reformculara verilen krediler bitti. Çünkü Reformcular zamanında ABD'ye güvnükleer anlaşma yapılmıştı. Ama Eski Başkan Trump döneminde bu güven boşa çıkmıştı.

İran'da rejim hızla güven kaybediyor

İran İslam Cumhuriyeti'ndeki "Cumhuriyet" kısmı giderek zayıflamıştır. Nitekim, Ayetullah Humeyni'nin torunu değişim umudunun olmadığını açıkladı. Reformculardan Eski Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani de aynı şekilde hayal kırıklığını dile getirdi. 2016 seçimlerinde %62'lerde olan katılım, 2022'de %42'ye, 1 Mart 2024 seçiminde ise %41'e düşmüştür. Avrupa'daki seçimlerde de katılım gittikçe azalıyor ama İran'ın Avrupa'daki ülkelerden bir farkı vardır. İran'ı yönetenler ABD'ye "biz içeride güçlüyüz" zihniyetini kanıtlamaya çalıştı. Katılımın oranı bu gücü gösterecekti ama yüzdeler dilimin düşmesi yönetenler açısından çok büyük bir handikap oluşturdu. Dış dünya için bu çok önemli bir durumdur.

Otoriter rejim daha da güçleniyor

İran 2024 Ocak ayında BRICS'e üye oldu. Şangay İşbirliği Örgütü'ne üye oldu. Suudi Arabistan'la diplomatik ilişkileri başlatma anlaşması imzaladı. Bütün bunları

yapmasının sebebi, Amerika ve İsrail karşısında elinin zayıflamasından kaynaklanıyor. İran'ın, ABD ve İsrail'e karşı kafa tutan söylemler ve eylemlerde bulunamadığını görüyoruz. Suriye'de, İran'ın elinin çok güçlü olduğunu düşünmüyorum. İsrail ile Azerbaycan'ın iş birliği yapması, Türkiye'nin Karabağ meselesinde Azerbaycan'a bu kadar destek vermesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurulması gibi faktörler İran'ın tehdit algılarını yükseltiyor. İçeride de, reformcuları ve genç seçmen kitlesini hayal kırıklığına uğratabilecek şekilde daha otoriter bir rejime doğru kayılması söz konusudur.

İran'da yaşayan gençler dış dünyaya fazla açıklar. Dışarıda olan bitenden haberdarlar ve yabancı dil bilenlerin sayısı oldukça fazladır. Kızlar iyi bir eğitim alıyorlar ve dolayısıyla talepler çok fazladır. İran rejimi ekonomik açıdan insanların taleplerini karşılayamaz hale geldi. İran'da tıkanıklık söz konusudur. Türkiye'ye karşı oluşan güvensizlik duygusu vardır. Reformcular iktidara gelirse ABD ve dış dünyayla olan ilişkiler yumuşar. "Bu durum bizim için varoluşsal bir tehdit oluşturur" diye önemli kaygılarla ülkeyi yönetiyorlar.

İran'da devlet ve millet ayrışıyor

Devlet ve milletin birbirinden uzaklaşması çok tehlikelidir. İran hiçbir zaman Türkiye'ye güvenmedi. Güvenmesi gereken zamanlarda bile Türkiye'yi rakip olarak gördü. Bunun İran'a hiçbir yararı olmadı. İran hata yaptı. Eğer Türkiye ile İran birlikte hareket edip uzlaşabilseydi, İran'ın ekonomisi bugün daha iyi olurdu.

Türkiye İran'ın sahip olduğu ideolojisini hiçbir zaman yargılamadı. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ile ekonomik ilişkilerini geliştirdi. Şimdi baktığımızda Ermenistan, Ankara ile ilişkilerini geliştirmek için yaklaşıyor. Mahmud Ahmedinejad, cumhurbaşkanlığı döneminde Mısır'ı ziyaret eden ilk İran Cumhurbaşkanı oldu. Ancak, bölge ve Sünni dünya ile olumlu ilişki kurma iradesi sonrasında devam ettirilmedi. İran'da var olan kaygıların devam etmesi, iç sorunların bitmeyeceği anlamına gelir ve İran'ın güçlü ve otoriter bir lidere ihtiyacı vardır. İran'ın lider konusunda eksiklik çektiğini düşünüyorum.

Yayını Hazırlayanlar: Zeynep Defne Yavuz, Burak Sırakaya

***Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV kimdir?**

Eğitim Bilgileri

1984 yılında Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde lisansını, 1987 yılında aynı üniversitede Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde Yüksek Lisansını, 1992 yılında ise Boğaziçi Üniversitesinde doktora çalışmalarını tamamlamış, 2006 yılında Doçent olmuştur.

İdari Görevler

1999–2002 Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkan Yardımcılığı yapmıştır.
2002–2004 Sosyal Bilimler Enstitüsü Başkan Yardımcılığı yapmıştır.
2004–2005 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekan Yardımcılığı yapmıştır.
2010–2012 Fakülte Kurulu Üyeliği yapmıştır.

Araştırma Bölgeleri

Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Teorileri

Güvenlik ve Orta Doğu / Körfez (Suriye / İran / Irak / Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri)

Türkiye'nin Dış ve Güvenlik Politikaları

İş Deneyimi

Geçmişten günümüze Türkiye ve Ortadoğu ilişkileri üzerine bir çok makale yayınlamıştır.

2011 yılında YÖK bursu ve 2013 yılında Tübitak bursu ile Cambridge ve St. Andrews üniversitelerinde misafir araştırmacı olarak çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde çalışmalarını sürdürmektedir.

STRATEJİK
DÜŞÜNCE
ENSTİTÜSÜ

INSTITUTE OF
STRATEGIC
THINKING

SDE; ortak insani değerler ekseninde, bağımsızlık, hürriyet, adalet, barış kalkınma ve hakkaniyet hedefinde, medeniyet coğrafyasında stratejik konumuna, tarihi reel politik misyonuna doğru emin adımlarla yol alan 'Yeni Türkiye'nin düşünce merkezidir.

3 Mart 2009'da resmi kuruluşu gerçekleştirilen (SDAV) Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı'nın bir kuruluşu olarak faaliyet gösteren SDE; iç ve dış politika bağlamında geleceğin Türkiye'sini şekillendirme yolunda ortak akı, bilimsel çalışmayı, halk iradesi ve egemenliğini esas alan bir sivil düşünce kuruluşudur.

www.sde.org.tr

@sdeorg